

نحوه شهادت امام رضا - علیه السلام - چگونه بود؟

حضرت امام رضا - علیه السلام - در سال 148 هـ. ق در شهر مدینه متولد شد، [1] و در ماه صفر سال 203 هـ. ق در سن 55 سالگی در شهر طوس خراسان به شهادت رسید.

حضرت امام رضا - علیه السلام - در سال 148 هـ. ق در شهر مدینه متولد شد، [1] و در ماه صفر سال 203 هـ. ق در سن 55 سالگی در شهر طوس خراسان به شهادت رسید.

در باب شهادت ایشان تقریباً تمام علمای شیعه و عده زیادی از علمای اهل سنت قائلند که آن حضرت مسموم و شهید شده اند. درباره عامل شهادت اختلاف نظر و اقوالی وجود دارد که به آنها اشاره خواهیم کرد.

قول مشهور این است که آن حضرت توسط مأمون خلیفه عباسی مسموم شده و به شهادت رسیده اند.

برخی از علمای اهل سنت قائلند که مأمون، امام رضا - علیه السلام - را مسموم نکرده است. و برای این گفته خود دلایلی هم ذکر می کنند. از جمله آن دلایل این است که مأمون دختر خود را به همسری امام جواد - علیه السلام - درآورد. مأمون به برتری امام رضا - علیه السلام - در برابر علما استدلال می کرد. بعد از درگذشت امام رضا - علیه السلام - مأمون بسیار ناراحت و غمگین بود و... در ادامه خواهیم گفت که به هیچ یک از دلایل در این رابطه نمی توان استناد کرد. عده ای از علمای اهل سنت قائلند که ایشان مسموم شده اند و عامل جنایت، عباسیان (غیر از مأمون) بوده اند. به عنوان نمونه ابن جوزی می گوید: «وقتی عباسیان دیدند خلافت از دست آنها خارج شد (به واسطه ولایتعهدی) و به دست علویان افتاد، امام رضا - علیه السلام - را مسموم کردند.» [2] این قول نیز چندان صحیح به نظر نمی رسد چرا که «بیشتر مورخین و روات اجماع دارند که مأمون سم را به امام - علیه السلام - داده نه غیر او» [3]. علاوه بر اینکه مأمون برای این کار انگیزه هم داشته که به آن اشاره خواهد شد. روایاتی از امام رضا - علیه السلام - وارد شده است که در این روایات آن حضرت شهادت خویش را پیشگویی کرده اند و عامل این جنایت را مأمون دانسته اند. امام رضا - علیه السلام - به هرثمه بن اعین می گوید: «موقع مرگ من فرا رسیده است این طاعی (مأمون) تصمیم گرفته مرا مسموم کند...» [4].

شهید مطهری می نویسد: «قرائن نشان می دهد که امام رضا - علیه السلام - را مسموم کردند و یک علت اساسی همان قیام بنی العباس در بغداد (بر علیه مأمون) بود. مأمون در حالی حضرت رضا - علیه السلام - را مسموم کرد که از خراسان به طرف بغداد می رفت و مرتب اوضاع بغداد را به او گزارش می دادند. به او گزارش دادند که بغداد قیام کرده او دید که حضرت رضا - علیه السلام - را نمی تواند عزل کند و اگر با این وضع بخواهد برود آنجا کار بسیار مشکل است. برای اینکه زمینه رفتن آنجا را فراهم کند و به بنی العباس بگوید کار تمام شد حضرت را مسموم کرد و آن علت اساسی که می گویند و قابل قبول هم هست و با تاریخ وفق دارد همین جهت است» [5].

به نظر می رسد انگیزه اصلی مأمون در به شهادت رساندن امام رضا - علیه السلام - همین مطلبی باشد که ذکر شد. چرا که قیام عباسیان در بغداد جز به خاطر ترس از روی کار آمدن علویان نبوده است.

طبری می نویسد: «مأمون نامه ای به بنی عباس در بغداد نوشت و مرگ علی بن موسی - علیه السلام - را به آنان اعلام کرد و از آنان خواست که به اطاعت او درآیند زیرا دشمنی آنان با او جز با بیعت وی با علی بن موسی - علیه السلام - نبوده است.» [6] از دیگر موجباتی که مورخان در قتل امام رضا - علیه السلام - ذکر کرده اند، کینه ای می دانند که مأمون از امام رضا - علیه السلام - به دل گرفته بود. طبرسی می نویسد: علتی که موجب شد مأمون امام رضا - علیه السلام - را به شهادت برساند این بود که آن حضرت بی محابا (و بدون ترس) حق را در برابر مأمون اعلام می کرد. در بیشتر موارد در مقابل او قرار می گرفت که موجب عصبانیت و کینه او می شد...» [7]. همانگونه که بیان شد از نظر روایات شیعی شکی نیست که مأمون حضرت رضا - علیه السلام - را مسموم کرد. [8] اما اینکه کیفیت این عمل چگونه بوده است؟ روایات چندی وجود دارد که به آنها اشاره می کنیم. روایتی را شیخ مفید از عبدا... بن بشیر نقل کرده که عبدا... گفت: مأمون به من دستور داد که ناخنهای خود را بلند کنم... سپس مرا خواست و چیزی به من داد که شبیه تمر هندی بود و به من گفت: این را به همه دو دست خود بمال... سپس نزد امام رضا - علیه السلام - رفت و به من دستور داد که انار برای ما بیاور من اناری چند حاضر کردم و مأمون گفت: با دست خود آن را بفشار، من فشردم و مأمون آن آب انار را با دست خود به حضرت خوراند و همان سبب مرگ آن حضرت شد و پس از خوردن آن آب انار دو روز بیشتر زنده نماند» [9]. روایت دیگری را شیخ مفید از محمد بن جهم ذکر کرده که می گوید: «حضرت رضا - علیه السلام - انگور دوست می داشت پس قدری انگور برای حضرت تهیه کردند. در حبه های آن به مدت چند روز سوزنهای زهرآلود زدند. سپس آن سوزنها را کشیده و به نزد آن بزرگوار آوردند... آن حضرت از آن انگورهای زهرآلود بخورد و سبب شهادت ایشان شد.» [10]

روایتی از اباصلت هروی نیز نقل شده که می گوید: مأمون امام رضا - علیه السلام - را فراخواند و آن حضرت را مجبور کرد از انگور بخورد آن حضرت به واسطه آن انگور مسموم شد. [11]

بنابراین، ادله ای که اهل سنت ذکر کرده اند که مأمون امام رضا - علیه السلام - را به شهادت نرسانده بی اساس می باشد. چرا که مأمون فردی بود که به خاطر حکومت، برادر خویش امین را به قتل رساند و محبوبیت امام رضا - علیه السلام - در نزد او از برادرش بیشتر نبود. و گریه ظاهری او بعد از مرگ امام - علیه السلام - به جهت منحرف کردن اذهان علویان و طرفداران امام

رضا - عليه السلام - بوده است.

«بعد از شهادت امام رضا - عليه السلام - شیعیان بدن شریف آن حضرت را در خراسان تشییع کردند. این تشییع جنازه به حدی پر شور بود که تا آن زمان مثل آن دیده نشده بود، همه طبقات در تشییع جنازه امام حاضر شدند» [12]. امام رضا - عليه السلام - در سال 203 هـ.ق در شهر طوس به خاک سپرده شد.

معرفی منابع جهت مطالعه بیشتر:

1- زندگی سیاسی هشتمین امام: جعفر مرتضی حسینی.

2- پیشوایان، سید کاظم ارفع.

3- حضرت رضا(ع)، فضل الله کمپانی. [1]. شیخ مفید، الارشاد، ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی، تهران، انتشارات علمیه اسلامیة، چاپ دوم، بی تا، ج 2، ص 261.

[2]. باقر شریف القرشی، حیاة الامام علی بن موسی الرضا(ع)، قم، نشر سعید بن جبیر، 1372ش، ج 2، ص 371.

[3]. همان.

[4]. محمد بن جریر بن رستم طبری، دلائل الامامة، قم، منشورات الرضی، 1363، ص 178.

[5]. مطهری، مرتضی، سیری در سیره ائمه اطهار، تهران، صدرا، چاپ بیست و هفتم، 1384، ص 210.

[6]. محمد بن جریر طبری، تاریخ طبری، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران، اساطیر، چاپ دوم، 1364، ج 13، ص 5676.

[7]. فضل بن حسن طبرسی، اعلام الوری، قم، مؤسسه آل البیت(ع)، 1417، ج 2، ص 80؛ شیخ مفید، همان، ج 2، ص 260.

[8]. مطهری، مرتضی، همان، ص 211.

[9]. شیخ مفید، همان، ج 2، ص 261-262.

[10]. همان، ص 262.

[11]. فضل بن حسن طبرسی، همان، ص 82-83.

[12]. باقر شریف القرشی، همان، ص 375.

منبع: پایگاه اندیشه قم